

บทที่ ๔

การประยุกต์ใช้ : การนำเสนอแนวทางการพยาบาลผู้ป่วย ตามแนวพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

ในปัจจุบันสังคมไทยมีความเจริญมากขึ้นเรื่อย ๆ จากมีการติดต่อกับชาติตะวันตก เป็นผลให้สังคมไทยเปิดรับและนำความรู้ และนำวิทยาการต่าง ๆ เข้ามาพัฒนาระบบการแพทย์ให้มีความเจริญก้าวหน้า การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้การดูแลทางด้านสุขภาพทางการแพทย์แบบดั้งเดิมของไทยถูกลดบทบาทลงมากไปด้วย ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอแนวทางการพยาบาลผู้ป่วยตามแนวพระพุทธศาสนาในบทที่ผ่านมาเพื่อให้เห็นการประยุกต์ใช้โดยทั่วไปในสังคม

๔.๑ สังคมไทยและการพยาบาลผู้ป่วยในสังคมไทย

สังคมไทยนับแต่มีการสถาปนากรุงสุโขทัยเป็นราชธานี จนถึงสมัยปัจจุบัน ซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีการพัฒนามาเรื่อย ๆ จนมีการปกครองแบบประชาธิปไตย คนในสังคมไทยส่วนใหญ่เป็นสังคมเกษตรกรรม ใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย อาศัยอยู่กับธรรมชาติแบบพึ่งพาอาศัยกัน ส่วนในด้านสุขภาพพระพุทธศาสนามีพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทในกิจกรรมด้านบริการสุขภาพ เช่น บทบาทในช่วยแก้ปัญหาทางจิตใจหรือความเครียดให้กับคนในชุมชน^๑ ไม่ว่าจะบทบาทบำบัดโรคทั่วไป ช่วยเหลือให้การดูแลผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ หรืออาการเฉพาะบางอย่าง เช่น การติดยาเสพติด เป็นต้น

ในสังคมปัจจุบันทุกวันนี้มีการแข่งขันกันอย่างเข้มข้น ทำให้วิถีชีวิตของคนในสังคมต้องกลายเป็นชีวิตที่เร่งรีบ ตัวใครตัวมัน แข่งแย่งชิงทรัพยากร และโอกาสกันอยู่ตลอดเวลา ในด้านจิตใจหาโอกาสสงบนิ่งได้ยาก แม้การพักผ่อน การรับประทานอาหาร การออกกำลังกายหรือกิจกรรมเพื่อผ่อนคลาย ก็ถูกรบกวนด้วยระบบธุรกิจ ประกอบกับชีวิตของคนในยุคปัจจุบันนี้ อิงอยู่กับวัตถุที่จับต้องมาครอบครองได้ ให้คุณค่ากับร่างกายมากกว่าความสุขทางจิตใจที่วัดและจับต้องไม่ได้ สิ่งเหล่านี้ น่าจะเป็นต้นตอที่แท้จริงของปัญหาทางสุขภาพและปัญหาอื่นๆ ที่ซับซ้อนขณะนี้

ในด้านการรักษาพยาบาล นับแต่อดีตมีการรักษาพยาบาล แบบดั้งเดิม จากที่กล่าวมาว่าพระพุทธศาสนามีบทบาทสูงมากในทุกช่วงของชีวิตของคนไทย ย่อมหนีไม่พ้นที่จะมีอิทธิพลต่อการดูแลสุขภาพของชาวบ้านด้วย นั่นคือการรักษาผู้ป่วยของชาวบ้าน ที่ใช้ตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน แพบ

^๑ วิจิต เปานิล, พุทธกระบวนทัศน์เพื่อสุขภาพและเฝ้าระวังในสังคมไทย, แผนงานวิจัยปรัชญาวิทยาศาสตร์และกระบวนทัศน์สถาบันวิจัยสาธารณสุข, (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๗.

ทั้งหมดเกี่ยวพันอยู่กับความเชื่อ ความคิดหาวิธีดูแลกันเองเข้าไปเกี่ยวข้อง เช่นหมอพื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และหมอพระ สำหรับพุทธศาสนามีการสวดพระปริตร การสวดโพชฌงค์ สวดภาณยักษ์ ฯลฯ รวมถึงด้านการให้การพยาบาลผู้ป่วย ก็น่าจะเป็นแบบดั้งเดิมเช่นกัน จากในสมัยโบราณ ผู้ให้การรักษาทำหน้าที่หมอและพยาบาลในเวลาเดียวกัน แต่ในปัจจุบันหมอและพยาบาล แยกออกจากกัน จากที่หลักวิชาการและเทคโนโลยีทางการแพทย์ มีการวิวัฒนาการขึ้น^๒ การพยาบาลมีความสำคัญและเป็นส่วนประกอบของการแพทย์และการสาธารณสุข ที่ขาดเสียมิได้ มักใช้ควบคู่กัน เช่นการแพทย์การพยาบาล^๓ ส่วนการพยาบาลเป็นบทบาทที่สำคัญของพยาบาลที่ดูแล และให้การช่วยเหลือผู้ป่วย และช่วยเหลือแพทย์กระทำการรักษา มีการพัฒนามาจากแถบประเทศ ตะวันตก โดยมีสฟลอเรนซ์ นัตติงเกิล^๔ ซึ่งเป็นสุภาพสตรีในอังกฤษได้อุทิศตน เพื่อบุกเบิกให้วิชาชีพ การพยาบาลเป็นที่ยอมรับของแพทย์ ผู้ป่วย และนานาชาติ มีสฟลอเรนซ์นัตติงเกิล (Miss Florence Nightingale) กล่าวว่า “การพยาบาลเป็นการสร้างสิ่งแวดล้อม เพื่อช่วยให้ผู้ป่วยพ้นภัยจากความ เจ็บป่วย และการพยาบาลจะต้องจัดให้ผู้ป่วยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีที่สุด เพื่อให้ธรรมชาติช่วยให้ผู้ป่วย หายได้เอง”^๕ และการพยาบาลได้มีการพัฒนาต่อมาเรื่อยๆอย่างมีระบบระเบียบ และเป็นแนว วิทยาศาสตร์ ที่มีหลักการและเหตุผล จวบจนปัจจุบัน มีโรงเรียน และสถาบันการศึกษาที่มีมาตรฐาน ผลิตพยาบาลวิชาชีพ ออกมาปฏิบัติงานด้านทางด้านสุขภาพ เพื่อดูแลบุคคลในสังคม และยังมีการ พัฒนาการต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ ให้ทันยุคสมัยเป็นลำดับไม่มีที่สิ้นสุด

๔.๒ ปัญหาการพยาบาลผู้ป่วยในสังคมไทย

จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพพยาบาล ถือเป็นรากฐานของจริยธรรมของผู้รักษาพยาบาลใน ปัจจุบัน^๖ ที่พัฒนามาจากวิทยาการในสังคมตะวันตก

สำหรับในประเทศไทย มีการกำหนดจรรยาบรรณวิชาชีพพยาบาล^๗ เพื่อเป็นแนวทางใน การประพฤติปฏิบัติ ไว้เช่นกัน เพื่อให้บริการอย่างดีที่สุดแก่ผู้ป่วย ตามหลักการ เหตุผลและความ จำเป็นทางวิชาการพยาบาล โดยแท้จริงตามสิทธิ์ของผู้ป่วย^๘

ปัจจุบันพบว่ามีเสียงสะท้อนจากสังคมต่อพยาบาล ในด้านลบมากขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่พบว่า พยาบาลมีพฤติกรรมทางจริยธรรมที่ไม่เหมาะสม คือการปฏิบัติต่อผู้รับบริการที่ไม่เหมาะสม

^๒ อุทัย สุตสุข นายแพทย์. ดร., สาธารณสุขในพระไตรปิฎก : บุรณาการสู่สุขภาพดี ชีวีมีสุข, พิมพ์ ครั้งที่ ๑, (นนทบุรี : เทพประทานการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๓๕.

^๓ อุทัย สุตสุข นายแพทย์. ดร., สาธารณสุขในพระไตรปิฎก : บุรณาการสู่สุขภาพดี ชีวีมีสุข, หน้า ๔๑.

^๔ สิริรัตน์ ฉัตรชัยสุชา, และคณะ, ทักษะพื้นฐานทางการพยาบาล, (Basic Skills in Nursing), หน้า ๒.

^๕ อ้างแล้ว.

^๖ อุทัย สุตสุข นายแพทย์. ดร., สาธารณสุขในพระไตรปิฎก : บุรณาการสู่สุขภาพดี ชีวีมีสุข, หน้า ๒๕๒-๒๕๓.

^๗ อ้างแล้ว.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๗-๒๕๙.

เช่น พุดจาไม่ไผ่เพราะ กิริยาไม่สุภาพ ยังขาดความเมตตา และความเอื้ออาทร ขาดความยืดหยุ่นต่อกฎระเบียบข้อบังคับ เช่นเวลาในการเข้าเยี่ยมหรือเวลาเฝ้าดูแลผู้ป่วย จะเห็นว่าพยาบาลมุ่งทำงานให้เสร็จ โดยไม่คำนึงถึงคุณภาพและจิตใจของผู้ใช้บริการ ขาดความเคารพในความเป็นมนุษย์ของบุคคล^๙ ขาดความกระตือรือร้น ขาดการปฏิบัติต่อประชาชนอย่างเสมอภาคตามสิทธิมนุษยชนหรือให้อภิสิทธิ์แก่บุคคลบางกลุ่ม^{๑๐}

ในส่วนของผู้รับบริการหรือผู้ป่วยเอง นั้นมีอคติต่อวิชาชีพพยาบาลเพราะคาดหวังว่าพยาบาลจะต้องดูแลในลักษณะของผู้รับใช้ ในส่วนของสังคมมักคาดหวังในวิชาชีพพยาบาลไว้สูงเช่นกัน จนมีผู้เปรียบพยาบาลเหมือน “นางฟ้าชุดขาว” เป็นผู้ที่ยึดมั่นต่อจรรยาบรรณวิชาชีพ ให้ความช่วยเหลือต่อผู้มารับบริการด้วยความเสมอภาคตามสิทธิมนุษยชน โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนาและสถานภาพของบุคคล แต่ในสถานการณ์ปัจจุบัน ผู้รับบริการมีจำนวนมากกว่าบุคลากรทางการแพทย์ ทำให้พยาบาลเกิดภาวะเครียด ถูกกดดันจากที่ต้องทำงานแข่งกับเวลา การให้บริการทางการแพทย์จึงเน้นไปที่ปริมาณงานมากกว่าคุณภาพ ประกอบกับทุกโรงพยาบาลหรือหน่วยงานด้านสาธารณสุข เน้นการประกันคุณภาพในการบริการ พยาบาลจึงต้องมุ่งเน้นประสิทธิผลของงาน ทำให้บุคลากรทางการแพทย์ต้องทำงานอย่างหนัก ใช้เวลาส่วนใหญ่ในการเก็บหลักฐานเอกสารบันทึกการทำงานและผลงานต่างๆมากขึ้น ทำให้เวลาที่จะใส่ใจ ให้กำลังใจผู้ป่วยลดลง และจากความก้าวหน้าทางการแพทย์และเทคโนโลยีทางการแพทย์ที่ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา ทำให้บุคลากรทางการแพทย์ต้องพัฒนาความรู้จนทำให้เกิดความละเลยต่อการดูแลผู้ป่วย^{๑๑}

จึงเป็นอีกสาเหตุให้มีการร้องเรียนมากมายเกี่ยวกับจริยธรรมของพยาบาลอยู่ตลอดเวลา แสดงว่าปัญหาเหล่านี้ยังไม่ได้รับการแก้ไข

ในส่วนของปัญหาการพยาบาลที่เกิดขึ้น อาจเกิดผลเสียหลาย ไม่เพียงแต่ผู้มารับบริการเท่านั้น ผู้ให้บริการเอง คือพยาบาลก็มีความทุกข์ คุณภาพชีวิต ส่วนตัว ครอบครัว หากมีการฟ้องร้องเกิดขึ้น ทั้งผู้บริหารองค์กร ผู้ปฏิบัติการ ก็ไม่มีความสุข ขาดเสถียรภาพกันทั่วหน้า ผู้วิจัยขอเสนอปัญหาการพยาบาลในสังคมไทย ที่อาจทำให้เกิดการร้องเรียนได้ คือพฤติกรรมการให้บริการของพยาบาล อธิบายพอสังเขปดังนี้

พฤติกรรมการให้บริการของพยาบาล

ผู้ป่วยที่มารับบริการในโรงพยาบาล มักจะมีความคาดหวังสูงสุดในด้านที่จะได้รับการรักษาพยาบาล การดูแลเอาใจใส่ที่ดี การปฏิสัมพันธ์ที่ดี ในการปฏิสัมพันธ์กันในบางลักษณะก็อาจมีผลให้ผู้ป่วยเกิดความรู้สึกในทางลบ โดยพยาบาลไม่รู้ตัวได้

^๙ นฤนาท ยืนยง, พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของพยาบาลวิชาชีพ, วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (ธันวาคม ๒๕๕๑) : หน้า ๑๑๕.

^{๑๐} อ้างแล้ว.

^{๑๑} จินดา ธีระพันธุ์, จริยธรรมกับวิชาชีพพยาบาล, รายงานการวิจัยวิทยาลัยบรมราชชนนีนครศรีธรรมราช, (เสนอต่อสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๑), หน้า ๕๐-๕๑.

พยาบาล คือผู้ที่ถูกคาดหวังจากสังคมให้เป็นผู้มีจริยธรรมสูง เพราะถ้าปฏิบัติการพยาบาลอย่างไม่มีจริยธรรมแล้ว จะเกิดผลดีต่อผู้ป่วยและครอบครัวโดยตรง ปัญหาเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาถ้าผู้รับบริการไม่ได้รับบริการตามที่ตนคาดหวัง ซึ่งปัจจุบันพบว่ามีการร้องเรียนต่าง ๆ จากผู้รับบริการ ปัญหาการร้องเรียนส่วนใหญ่เป็นปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมจริยธรรม ที่เกี่ยวกับกิริยา วาจา มารยาท และท่าทางที่แสดงต่อผู้รับบริการ ผู้ประกอบวิชาชีพพยาบาล จำเป็นต้องรักษาและยึดหลักจริยธรรมวิชาชีพไว้ ซึ่งคุณลักษณะทางจริยธรรมพยาบาลมีดังนี้คือ^{๑๒}

๑. อธิยาศัยในการต้อนรับ(ยิ้มแย้ม ทักทายด้วยวาจาสุภาพ)
๒. ความสุภาพอ่อนโยน
๓. มีมนุษยสัมพันธ์ไม่ถือตัว
๔. ความกระตือรือร้น (ให้ความช่วยเหลือผู้รับบริการอย่างเต็มความสามารถ)
๕. ควบคุมอารมณ์ (การแสดงกิริยา ท่าทางที่แสดงอารมณ์ที่ไม่เหมาะสม)
๖. การให้ความเสมอภาค (ให้การพยาบาลโดยไม่เลือกปฏิบัติ)
๗. การให้เกียรติ (สนใจรับฟังความคิดเห็นของผู้รับบริการและไม่แสดงพฤติกรรมในทางข่มขู่บังคับใช้อำนาจ)
๘. ตอบคำถามด้วยความเต็มใจ
๙. ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์
๑๐. รับฟังและช่วยคลี่คลายปัญหาและให้คำปรึกษา (เมื่อผู้รับบริการมีปัญหาขอความช่วยเหลือ / คำปรึกษาจะได้รับความช่วยเหลือเป็นอย่างดี)
๑๑. รักษาสิทธิของผู้รับบริการ (ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิต่างๆขณะเข้ารับการรักษา)
๑๒. รักษาความลับของผู้รับบริการ (ให้ความมั่นใจโดยแจ้งผู้รับบริการทราบว่า จะไม่เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการรักษา)
๑๓. ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเซ็นใบยินยอมรักษา
๑๔. อธิบายให้เข้าใจก่อนและหลังการให้บริการ
๑๕. ปลอดภัยให้กำลังใจ
๑๖. ความรวดเร็วและประสิทธิภาพในการบริการ
๑๗. ความมีมนุษยธรรมในการปฏิบัติการพยาบาล
๑๘. มีน้ำใจ (สนใจ เต็มใจ เอาใจใส่ให้ความร่วมมือ)
๑๙. ช่วยเหลือให้บรรเทาความเจ็บปวด หรือความไม่สุขสบาย
๒๐. ความสะอาดเรียบร้อย ในการแต่งกาย
๒๑. พฤติกรรมทั่วไปน่าเชื่อถือและน่าศรัทธา

สรุปได้ว่า ในการปฏิบัติงานของพยาบาลอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล นั้นพยาบาล ต้องเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะทางจริยธรรมพยาบาลสูง และเป็นผู้ที่ต้องปฏิบัติงานทางด้านวิทยาศาสตร์ และจริยธรรมควบคู่กันด้วย รวมทั้งตระหนักในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ของผู้ป่วย

^{๑๒} วรรณฯ สุขสบาย และ ศิวพร ทองสุข, “การรับรู้ของผู้ป่วยต่อคุณลักษณะทางจริยธรรมของพยาบาลในโรงพยาบาล”, *รามธิบดีพยาบาลสาร*, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน, ๒๕๕๒) : ๖๙.

รู้ว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำในบางสถานการณ์ ในการที่จะรักษาระดับคุณภาพของจริยธรรม และจรรยาบรรณของวิชาชีพไว้ได้นั้น พยาบาลเองต้องมีการควบคุม ใฝ่ระวัง และเพิ่มศักยภาพตนเองในการปฏิบัติวิชาชีพ รวมถึงการปรับปรุงคุณภาพการพยาบาลอยู่เสมอ^{๑๓} ด้วย ซึ่งเป็นหนึ่งในพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของพยาบาล^{๑๔} และให้มีการพัฒนาด้านพฤติกรรมบริการของพยาบาล ให้เป็นที่ประทับใจแก่ผู้รับบริการตลอดไป

๔.๓ การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการพยาบาลผู้ป่วยในสังคมไทย

งานการให้การพยาบาลผู้ป่วยเป็นงานที่ปฏิบัติต่อชีวิตมนุษย์ พยาบาลต้องมีจิตใจเมตตา กรุณา เป็นพื้นฐานที่สำคัญ มีความเห็นอกเห็นใจผู้ป่วย เอื้อเฟื้อ เข้าใจ เห็นใจ ความเห็นอกเห็นใจ แก่ผู้ป่วย ดังนั้นผู้มีหน้าที่ให้การพยาบาลผู้ป่วยนั้นต้องมีคุณธรรมและจริยธรรมสูง และสามารถนำหลักคุณธรรมมาปรับใช้ในการให้การพยาบาลผู้ป่วยได้ ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอหลักธรรมสำหรับผู้มีหน้าที่ให้การพยาบาล ๔ ประการคือหลักพรหมวิหาร ๔ ,อคติ, สังคหวัตถุ ๔, อิทธิบาท ๔ และในปัจจุบันผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาลเป็นฆราวาส ผู้วิจัยจึงเพิ่มฆราวาสธรรม ๔ เป็นแนวทาง การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ภายในตนเองทำการศึกษา ดังนี้

พรหมวิหาร ๔^{๑๕} คือ ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่ กว้างขวางดุจพระพรหม มี ๔ อย่างดังต่อไปนี้

๑. เมตตา คือความปรารถนาดี ไม่ตรี ต้องการที่จะช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข

๒. กรุณา คือ มีความสงสารเห็นใจ ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ใฝ่ใจที่จะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง

๓. มุทิตา คือ มีความรู้สึกพลอยชื่นชมยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีมีความสุข ใจแช่มชื่นเบิกบาน เมื่อเห็นเขาทำดีงามประสบความสำเร็จก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย พร้อมทั้งจะช่วยเหลือส่งเสริมสนับสนุน

๔. อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง คือมองตามเป็นจริง โดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอ มั่นคง เทียงตรง มองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุที่ตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัย วางตน และปฏิบัติไปตามหลักการ เหตุผล และความเที่ยงธรรม

^{๑๓} วรณา สุขสบาย และ ศิวพร ทองสุข, “การรับรู้ของผู้ป่วยต่อคุณลักษณะทางจริยธรรมของพยาบาลในโรงพยาบาล”, *รามาริบัติพยาบาลสาร*, หน้า ๖๔-๖๕.

^{๑๔} อุบลรัตน์ โพธิ์พัฒนชัย, *จริยศาสตร์สำหรับพยาบาล*, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ลักษณ์ , ๒๕๕๕), หน้า ๙.

^{๑๕} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๘๔/๒๒๕.

แนวทางการนำไปประยุกต์ใช้

หากผู้มีหน้าที่ให้การพยาบาลผู้ป่วย มีการดูแลรักษาผู้ป่วยโดยมุ่งหวังเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อผู้ป่วยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ทั้งทางร่างกายและทางจิตใจแล้ว แต่การจะทำอย่างนั้นได้จะต้องอาศัยคุณธรรมภายใน ๔ ประการ จึงจะทำให้นำไปประยุกต์ใช้ได้จริง คุณธรรม ๔ ประการได้แก่ พรหมวิหารธรรมหรือ พรหมวิหาร ๔ ดังกล่าวมาได้แก่

๑. เมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาดี อยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรี และคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์ สัตว์ทั่วหน้า

ในการพยาบาลผู้ป่วย พยาบาลต้องมีความเมตตาเป็นอย่างสูง โดยให้ความเมตตาให้ความรัก และปฏิบัติผู้ป่วยด้วยวิธีที่เรียกว่า เอาใจเขามาใส่ใจเรา เสมือนผู้ป่วยเป็นญาติของเราเอง ด้วยการพูดดี ๆ พูดให้กำลังใจ เพื่อจะได้หายเจ็บป่วยเร็ว ๆ

๒. กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้อง บำบัดความทุกข์ยาก เดือดร้อนของปวงสัตว์

ในการพยาบาลผู้ป่วยนั้น พยาบาลหวังที่จะให้ผู้ป่วยมีความสุข คือเมื่อเห็นผู้ป่วยเป็นทุกข์จากการเจ็บป่วยก็เกิดอาการสงสาร ไม่นิ่ง ดูดயที่จะรีบให้การช่วยเหลือ อยากให้ผู้ป่วยพ้นจากความทุกข์ทรมานนั้น และได้รับความสุขสบายเพราะผู้ป่วยไม่มีใครจะเป็นที่พึ่ง จึงเกิดความสงสาร และลงมือให้การพยาบาลช่วยเหลือด้วยความรักในผู้ป่วยนั้น

๓. มุทิตา คือ ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่น เบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลาย ผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้นไป

ในการพยาบาลผู้ป่วยนั้น พยาบาลมีความยินดีที่ผู้ป่วยมีความสุขคือ เมื่อผู้ป่วยได้รับการพยาบาลและการดูแลรักษาแล้ว มีอาการดีขึ้นเรื่อยๆและหายเป็นปกติสามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติพยาบาลมีความรู้สึกยินดี และให้กำลังใจกับผู้ป่วยในการดูแลตนเองในด้านสุขภาพต่อไป

๔. อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง อันจะดำรงอยู่ในธรรม ตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรง เทียงธรรม ดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรัก และชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัย และปฏิบัติไปตามธรรม รวมถึงรู้จักวางเฉย สงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือควรได้รับผลอันสมควรกับความรับผิดชอบของตน

ในการพยาบาลผู้ป่วยนั้น พยาบาล เมื่อให้การพยาบาลผู้ป่วยที่ได้รับความทุกข์ทรมานที่มีอาการหนักรุนแรงมาก ทรมานทรมาย ไม่ประสบผลสำเร็จตามที่ปรารถนา หรือหายจากการเจ็บป่วยได้ พยาบาลผู้ให้การพยาบาลต้องเป็นผู้ที่มีความหนักแน่น และสามารถให้การพยาบาลต่อไปได้ด้วยความรัก ตามความรับผิดชอบของตนอย่างเต็มที่ หรือแม้ที่สุดแล้วผู้เจ็บป่วยนั้นต้องเสียชีวิตลง พยาบาลก็ต้องมีความหนักแน่น แข็งกับญาติผู้ป่วยถึงผลของการพยาบาลนั้น ด้วยความเห็นใจ และแสดงความเสียใจพร้อมกับปลอบใจญาติๆอย่างสงบ แต่ไม่เศร้าโศกเสียใจ และสามารถให้การพยาบาลรวมถึงให้คำแนะนำต่าง ๆ หลังการเสียชีวิตต่อไปได้

สรุปได้ว่า พยาบาลวิชาชีพถ้ามี พรหมวิหารธรรมประจำใจ เพื่อกำกับความปลอดภัย และปฏิบัติแล้ว และให้การพยาบาลผู้ป่วยด้วยความเมตตา กรุณา มุทิตา และรักษาศรัทธาไว้ด้วย อุเบกขาแล้ว ทั้งในงานวิชาชีพพยาบาล ในชีวิตตนเอง และกับผู้อื่นให้สมบูรณ์แล้ว ในการทำงานนั้น ถือเป็นการทำงานอย่างมีความสุข และสนุกกับงานการพยาบาลของตัวพยาบาลในการดูแลผู้ป่วยด้วย

อคติ ๔^{๑๖} ความยุติธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ต้องการด้วยกันทุกคน ทุกหน ทุกแห่งไม่ว่าจะในสังคมใดจะเป็นบ้าน วัด ท้องตลาด ท้องทุ่ง ป่า ในโรงเรียน ในโรงพยาบาล หรือในโรงเรียน และแม้แต่คุกในตารางก็จะเรียกหาความยุติธรรมด้วยกันทั้งสิ้น อุปสรรคของความยุติธรรม พระพุทธองค์ทรงสอนไว้ว่า คนที่ให้ความยุติธรรมกับผู้อื่นไม่ได้ ก็เพราะลำเอียงในสิ่งที่ทรงเรียกว่า “อคติ” ซึ่งแปลว่า “ทางผิด” หรือ ไม่มีความเที่ยงธรรม ขาดความยุติธรรม ๔ อย่าง คือ

๑. ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ ถ้าชอบใคร ไม่ว่าเขาจะพูดหรือทำอะไรก็เห็นด้วย กับเขาเสียทุกอย่าง
๒. โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง ถ้าชังไม่ว่าเขาจะพูดอะไรทำอะไร ก็รู้สึกขวางหูขวางตาไปหมด
๓. โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลง ถ้าขาดข้อมูลในเรื่องใด พอมีคนให้ข้อมูลเท็จในเรื่องนั้น ก็มักเชื่อเขาและตัดสินใจผิดพลาดได้ง่าย
๔. ภยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว ถ้าผู้มีอำนาจสั่งให้พูดหรือทำอะไรที่ขัดกับความรู้สึกของตนก็ทำตามเพราะความกลัวภัย

แนวทางการนำไปประยุกต์ใช้

อคติ ๔ เป็นหมวดธรรมที่จำเป็นสำหรับผู้ที่ให้การพยาบาลมาก เพราะหากให้การพยาบาลลำเอียงเพราะเป็นญาติกัน เป็นเพื่อนกัน เป็นศิษย์และอาจารย์กัน เป็นผู้มีการคุ้นเคยกันแล้ว ผู้มีหน้าที่ให้การพยาบาล ต้องขจัดความลำเอียงไม่ให้เกิดอคติขึ้นมาได้ คือไม่ลำเอียงเพราะรัก ลำเอียงเพราะชัง ลำเอียงเพราะหลงเชื่อ และลำเอียงเพราะความกลัวภัย พยาบาลต้องให้การพยาบาลโดยที่จะขจัดปัญหาที่ทำให้เกิด อคติได้ อคติ ๔ อย่างนี้ ซึ่งเป็นอกุศลกรรม เป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง ไม่ควรประพฤติ เมื่อหลีกเลี่ยงจากอคติเหล่านี้ได้ ผู้นั้นย่อมจะเป็นผู้เจริญด้วยเกียรตินัย มีผู้เคารพนับถือบูชาเชื่อฟังคำ มีผู้ยกย่องสรรเสริญ ของหมู่คณะของสังคมส่วนรวม ผู้มีหน้าที่ให้การพยาบาลพึงปฏิบัติหลีกเลี่ยงอคติเหล่านี้ ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงคุณสมบัติของผู้พยาบาลที่ดีที่ควรพยาบาลภิกษุไว้ดังนี้ คือ

^{๑๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๖/๑๙๖.

๑. คุณสมบัติของผู้พยาบาลที่ดีประกอบด้วยองค์ ๕^{๑๗} คือ

- (๑) สามารถจัดยา
- (๒) รู้จักของแสงและไม่แสง คือ นำของแสงออกไป นำของไม่แสงเข้ามาให้
- (๓) ไม่พยาบาลคนไข้เพราะเห็นแก่อารมณ์สลับใจ แต่พยาบาลด้วยจิตเมตตา
- (๔) ไม่รังเกียจที่จะนำอุจจาระปัสสาวะ น้ำลาย หรือของที่คนไข้ อาเจียนออกมาไปทิ้ง
- (๕) สามารถพูดให้คนไข้เห็นชัด ชวนให้อยากกลับไปปฏิบัติ เราใจให้อาจารย์ดูแลกล้า ปลอดภัยใจให้สดชื่น ร่าเริงด้วยธรรมกถา จากคุณสมบัติของผู้พยาบาลดังกล่าว นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการกำหนดจริยธรรมหรือจรรยาบรรณของผู้พยาบาล กล่าวคือผู้ที่ประกอบวิชาชีพพยาบาลในกาลต่อมา

สังคหัตถุ ๔ หลักคุณธรรมนี้มีความสำคัญและจำเป็นที่ผู้มีหน้าที่ให้การพยาบาลผู้ป่วยจะต้องปฏิบัติต่อผู้ป่วยและผู้มารับบริการ มีด้วยกัน ๔ ประการดังนี้คือ^{๑๘}

๑. ทา การให้ คือ ให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดถึงการให้ความรู้แนะนำสั่งสอน
๒. ปิยวาจา วาจาอันเป็นที่รัก คือการกล่าวคำสุภาพ ไพเราะอ่อนหวาน สมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจงใจให้นิยามยอมตาม
๓. อัตถจริยา การประพฤติประโยชน์ คือ การชวนช่วยช่วยเหลือกิจการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์
๔. สำนัตตตา ความมีคนเสมอต้นเสมอปลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้แก้ไข ตลอดถึงการวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี

แนวทางการนำไปประยุกต์ใช้

ผู้มีหน้าที่ให้การพยาบาล คือผู้ที่ให้ความช่วยเหลือผู้ป่วยทั้งทางด้านร่างกายและด้านจิตใจเพื่อบรรเทาความทุกข์ทรมาน รวมทั้งให้ความรู้ในการปฏิบัติตัวทางด้านสุขภาพ ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต เสมอต้นเสมอปลายและสม่ำเสมอในการให้การดูแลรักษาพยาบาล และสามารถรับรู้ได้รวดเร็วถึงความทุกข์ทรมานจากความเจ็บป่วยนั้น ๆ ด้วยความยินดีและด้วยวาจาปิยวาจาทำทางที่นุ่มนวลและอ่อนหวานไพเราะ และเป็นกันเอง เพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีนำไปสู่ความไว้วางใจ

^{๑๗} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๖๖/๒๔๒.

^{๑๘} อภ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๗/๑๘๖.

ในตัวผู้ให้การพยาบาล ส่งผลถึงการยินยอมและร่วมมือในการรักษาตนเองด้วยการปฏิบัติตามคำแนะนำต่าง ๆ ดังกล่าวมา

อิทธิบาท ๔ หมายถึง คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ หรือคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ แห่งผลที่มุ่งหมาย ประกอบด้วยหลักสำคัญมีอยู่ ๔ ประการคือ^{๑๙}

๑. ฉันทะ คือความพอใจ ได้แก่ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ
๒. วิริยะ คือความเพียร ได้แก่ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้น คือความพยายาม ความ เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง
๓. จิตตะ คือความคิดได้แก่ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำด้วยความคิดเอาจิตฝึกฝั ไม่ ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป
๔. วิมังสา คือ ความไตร่ตรอง ทดลอง ได้แก่ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาตรวจตราหา เหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำ มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง

แนวทางการนำไปประยุกต์ใช้

ผู้มีหน้าที่ให้การพยาบาลผู้ป่วยพึงปฏิบัติต่อผู้ป่วยที่เข้ามารับบริการ ด้วยความรักใน งานและอาชีพพยาบาลตามหน้าที่และ ความรับผิดชอบ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด อย่างเต็ม ความรู้ และความสามารถ ด้วยความเพียรพยายามและความรักในอาชีพของตน ที่สามารถช่วยเหลือ ผู้ป่วยให้สามารถดำเนินชีวิตตามปกติ

ฆราวาสธรรม ๔ (ธรรมสำหรับผู้ครองเรือน)

ผู้ประกอบการวิชาชีพการพยาบาลต้องปลูกฝัง ฝึกตนให้เป็นที่ยอมรับไว้วางใจของผู้ป่วย และสังคม ดังนี้

๑. สัจจะ คือความจริง, ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พุดจริง ทำจริง
๒. ทมะ คือการฝึกฝน, การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว, รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา
๓. ขันติ คือความอดทน, ตั้งหน้าทำหน้าที่การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ทอดทิ้ง
๔. จาคะ คือความเสียสละ, สละกิเลส สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตนได้

^{๑๙} วิ.มหา (ไทย) ๒/๓๑๔/๓๑๔

ใจกว้าง พร้อมทั้งรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็น และความต้องการของผู้อื่น พร้อมทั้งร่วมมือช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่คับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัวเอง^{๒๐}

แนวทางการนำไปประยุกต์ใช้

หลักธรรมนี้ คือหลักธรรมสำหรับการประพฤติปฏิบัติด้วยความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ มีความจริงใจ รู้จักควบคุมจิตใจตนเองให้มีความอดทน มุ่งมั่นในหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียรด้วยความเต็มใจและใส่ใจ พร้อมทั้งจะเสียสละ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้รับบริการ

สรุปได้ว่า หากวิชาชีพพยาบาลในปัจจุบันให้การพยาบาลผู้ป่วยทางร่างกาย จิตใจตามหลักกระบวนการพยาบาล พร้อมกับใช้หลักพรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ อิทธิบาท ๔ ขรवासธรรม ๔ และ งดเว้น อคติ ๔ ในการปฏิบัติการพยาบาลผู้ป่วยจะทำให้การปฏิบัติหน้าที่เกิดประสิทธิผล ส่งผลให้ผู้รับบริการมีความสุข รวมทั้งผู้ให้การพยาบาลมีความสุข และภาคภูมิใจในอาชีพและคุณธรรมของตนเอง

^{๒๐} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๔๘๕/๓๑๖.